

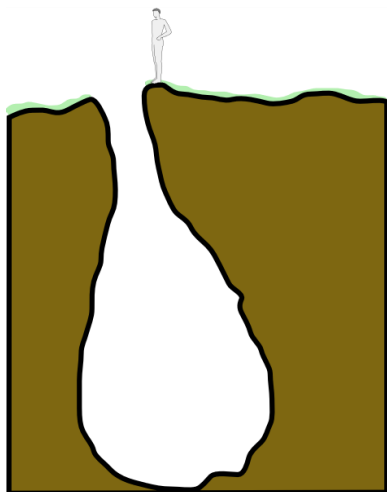
Fojbe očima povjesničara, a ne političara

Bojan Horvat

U ovome se članku govori o fojbama u dijelovima Kraljevine Italije koji su nakon Drugoga svjetskoga rata došli pod trajnu upravu nove jugoslavenske države. Riječ je o području Istre. Taj je problem izrazito pogodan za politizaciju i političku manipulaciju, pa tako o problematici fojbi postoje minimalno dva, potpuno suprotna pogleda, sklona neispravnu zaključivanju i različitim interpretacijama istih izvora. Najveći je kamen spoticanja broj žrtava stradalih u fojbama, ali i društveni položaj i status žrtava. U prilogu se pokušavaju iznijeti određene činjenice o događajima, koje predstavljaju objektivne rezultate istraživanja povjesničara, a ne politički pamflet. Objektivne je rezultate moguće dobiti na temelju analize dosadašnjih rezultata hrvatske i talijanske historiografije, pisanih izvora i autentičnih svjedočanstava sudionika.

Osnovne činjenice o fojbama

Na samome početku treba razjasniti što su uopće fojbe. To su prirodne formacije nastale u krasu/kršu, zbog čega se i nazivaju kraškim jamama, koje dosežu dubinu do dvjestotinjak metara. Naziv je *foiba* istromletački dijalektizam i dolazi od tal. *fossa* ('jama'). Samo u Istri postoji oko 1 700 takvih prirodnih formacija.¹

Slika 1. Shematizirani prikaz fojbe

Slika 2. Mjesta "najpoznatijih" fojbi²

¹ V. Foibe: tombe senza nomi e senza fiori dove regna il silenzio dei vivi e il silenzio dei morti..., 2007., <http://digilander.libero.it/lefoibe/indexx.htm> i *Le Foibe e la questione di Trieste*, <http://www.romacivica.net/anpiroma/DOSSIER/Dossier1a8.htm>.

² Na slici se nalaze i fojbe iz 1945. te one na riječkome području koje su se koristile od 1942.

Iako mnogi hrvatski autori spominju kako su fašisti bili ti koji su "izmislili" fojbe³ tijekom talijanske uprave između dva svjetska rata, primjer je smrti u fojbi zabilježen u pulskim matičnim knjigama mnogo ranije – 18. travnja 1796., kada je ubijen Jakov Radolović u dobi od 16 godina i bačen u fojbu na lokalitetu Tataro kraj Pule.⁴ Takvih je primjera u burnoj istarskoj povijesti bilo zasigurno više, jer fojbe po svojoj prirodi počiniteljima pružaju veliku mogućnost prikrivanja zločina.

Osim u broju žrtava talijanska se i hrvatska historiografija ne slažu ni u vremenskome određenju fojbi. U hrvatskoj se historiografiji uglavnom piše o fojbama iz razdoblja Narodnoga ustanka u Istri u rujnu i listopadu 1943.⁵, dok s druge strane talijanska historiografija inzistira na događajima nakon rata, odnosno na svibnju i lipnju 1945., spominjući tek uzgredno događaje starije dvije godine. Hrvatska se historiografija prema događajima iz 1945. odnosi jednako kao talijanska prema događajima iz rujna 1943. U ovome će prilogu biti riječi o rujanskim događajima iz 1943. i fojbama iz toga razdoblja. Za pokušaj se razumijevanja treba još malo vratiti u prošlost, odnosno u vrijeme prije pojave fojbi u vremenu o kojemu se ovdje govori.

Londonski ugovor i prodaja Istre i Rijeke

Godine 1915. Italija ulazi u Prvi svjetski rat na strani Antante, iako je bila članica Trojnoga pakta. Za iznenadnu promjenu strane nakon rata obećana su joj područja na istočnoj jadranskoj obali koja su pripadala Austro-Ugarskoj (Istra, Rijeka i Dalmacija). Krajem rata dolazi i kraj ogromnoj državi, a na njezinim ostacima nastaju nove države, među kojima i Država Slovenaca, Hrvata i Srba koja je obuhvaćala i područja obećana Italiji. Ubrzo se Država SHS pripojila Kraljevini Srbiji, stvorivši novu državu nazvanu Kraljevina SHS, koja je naslijedila spor s Italijom. U gradiću Rapallu 1920. potpisan je sporazum kojim je Italija dobila Istru, Zadar te otoke Cres, Lošinj i Lastovo. Godine 1924., novim sporazumom u Rimu, Italija je dobila i Rijeku. Iako na područjima pripojenima Italiji postoji talijanska manjina, ipak su to krajevi u kojima je prevladavalo hrvatsko stanovništvo (osim na sjeveru Istre, gdje prevladava slovensko).

³ V. Mikolić, M., *Sine ira et studio: Nepristrano o hrvatsko-talijanskim odnosima – od antifašizma do državnosti*, Glas Istre, 29. lipnja 2007., str. 10.

⁴ V. Bertoša, S., *Život i smrt u Puli: Starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća*, Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pazin, 2002., str. 213.

⁵ V. npr. Mikolić, M., *Istra 1941 – 1947*, Barbat, Zagreb, 2003.; Dukovski, D., *Rat i mir istarski: Model povijesne prijelomnice (1943.–1955.)*, C.A.S.H., Pula, 2001. itd.

Već nakon dolaska talijanske vojske u Istru u studenome 1918. počinje marginalizacija svih nepodobnih novoj vlasti. Tako je primjerice talijanska Obavještajna služba samo za Pulu imala šest crnih lista, s imenima građana koje treba nadzirati. Osim Hrvata i Slovenaca na popisu su bili i Talijani, Česi i Nijemci⁶, iako su sporazumom između Jugoslavenskoga odbora i talijanskoga Odbora za sporazum s potlačenim narodima s početka 1918. bila svim netalijanima zajamčena sva građanska prava⁷. Ta im je jamstva na novim područjima obećao i ministar Titini, u jednome od svojih govora tijekom 1919.⁸ No pri samome je dolasku talijanske vojske počelo negodovanje stanovništva. Tako je primjerice Baderna osvanula jednoga jutra u crnini kao u znak žalosti, a crne su zastave visjele na stablima, kućama i telefonsko-telegrafskim stupovima.⁹

Kada Mussolini osvaja vlast u Italiji, počinje progon svih onih nepoželjnih novome režimu i "drugih" (tal. *alogeni*). Pod tim se pojmom misli na sve one koji nisu Talijani, uključujući i Hrvate i Slovence u Istri, kojih je – kako navodi G. Scotti – bilo oko 200 000, odnosno oko 58 %. Pretežito su to bili poljoprivrednici koji su živjeli u selima u unutrašnjosti, dok se talijansko stanovništvo smjestilo u gradovima zapadne obale.¹⁰ Gotovo jednak podatak iz istoga izvora navodi i Žerjavić – 182 000 Hrvata i 82 000 Talijana.¹¹ Spaljuju se hrvatske i slovenske škole te narodni domovi¹², imena se talijaniziraju, čega nisu bili pošteđena čak ni imena pokojnika na nadgrobnim spomenicima. Crnokošuljaši¹³ i skvadristi¹⁴ vrše stalna nasilja nad netalijanskim stanovništvom. Pale kuće, provode premlaćivanja, uhićenja i razna maltretiranja. Na prve se otpore nije dugo čekalo. Primjerice osim poznate Labinske republike¹⁵, uspostavljene 21. ožujka 1921., kraj sela Pajari na Poreštini manja se skupina Hrvata naoružala i napala kamion u kojemu su se nalazili fašisti na još jednome od svojih pohoda, pri čemu su ubili trojicu¹⁶. Ubrzo dolazi pojačanje i napadači su uhvaćeni. Jednoga su čak tjerali na javno izvikivanje parole "Viva Italia!" (Živjela Italija!), na što je on uzvratio

⁶ Usp. Dukovski, D., *Fašizam u Istri: 1918. – 1943.*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 26.

⁷ Usp. isto, str. 239.

⁸ Buršić, H., *Narod Poreštine u borbi za slobodu i sjedinjenje sa maticom Hrvatskom 1918 – 1943*, Zbornik Poreštine, br. 2, Poreč, 1971., str. 267.

⁹ Na. i. mj.

¹⁰ Scotti se poziva na austrijski popis stanovništva iz 1910.. V. Scotti, G., *Foibe e Fobie*, 2006., <http://cronologia.leonardo.it/mondo38v.htm>

¹¹ Žerjavić V., *Iseljavanje Talijana nakon 1943.*, Časopis za suvremenu povijest, god. 28, br. 1, Zagreb, 1997., str. 152–153.

¹² Spaljen je Hrvatski narodni dom u Puli, kao i slovenski u Trstu.

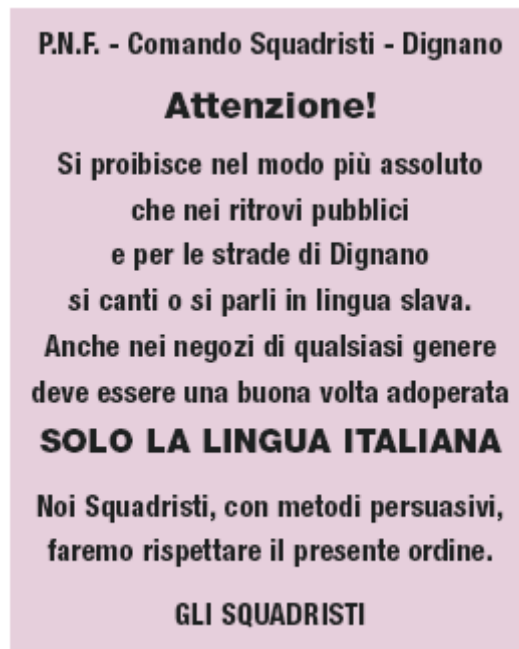
¹³ Crnokošuljašima se nazivaju pripadnici fašističke stranke, koji su dobili ime po crnim košuljama u koje su bili odjeveni.

¹⁴ Riječ je o poluvojnim formacijama koje su brojile 30–50 ljudi po "skvadri" (družini).

¹⁵ Labinski su rudari započeli štrajk zbog nasilja vlasti nad netalijanskim stanovništvom. Preuzeli su proizvodnju i postavili naoružanu stražu. Štrajk je trajao mjesec dana, dok ga nije ugušila talijanska vojska.

¹⁶ Buršić, H., nav. dj., str. 268.

"Via Italia!" (Odlazi Italija!). Sve to dovodi do jačanja gotovo svakodnevne represije, s posebnim intenzitetom prije izbora – bilo lokalnih bilo parlamentarnih¹⁷. Zbog progona je i maltretiranja velik broj stanovnika (oko 60 000) iselio u Ameriku i Jugoslaviju. Dio iseljenika u Jugoslaviji postaje politički aktivan i priključuje se komunističkomu pokretu.¹⁸ Takvo je stanje trajalo pune dvadeset i tri godine, sve do kapitulacije Italije 8. rujna 1943.

Slika 3. Proglas skvadrista

Taj je letak, usmjeren protiv Hrvata i Slovenaca, osvanuo 1923. u Vodnjanu.¹⁹ Njime skvadristi poručuju stanovnicima Vodnjana da se više ne smije govoriti (ni pjevati) na slavenskome jeziku, nego samo na talijanskome, za što će se oni pobrinuti (ako treba i silom).

¹⁷ Održali su se samo 1920. jer se uvođenjem fašističke diktature zabranjuju političke stranke.

¹⁸ Scotti, G., nav. dj.

¹⁹ Buvoli, A., *Il fascismo nella Venezia Giulia e la persecuzione antislava*, Patria Indipendente, br. 2, 2005., str. 13, www.anpi.it/patria_2005/02-05/10-26_FOIBE.pdf.

Narodni ustanak i bezvlađe u rujnu 1943.

Ubrzo nakon ulaska u rat Italija doživljava jedan katastrofalni poraz za drugim, a vrhunac je bila predaja talijanske vojske u sjevernoj Africi 12. svibnja 1943. Mjesec dana nakon toga slijedi savezničko iskrcavanje na Siciliji. Veliko je fašističko vijeće 25. srpnja 1943. smijenilo "velikoga" Ducea, a narod je počeo skidati fašistička obilježja. U Istri je zavlдалo oduševljenje i već 28. srpnja 1943. odlazi prva veća skupina Istrana, pod vodstvom Joakima Rakovca, u Narodnooslobodilačku borbu (NOB) u Gorski kotar. NOB, koja je u Istri još uvijek u povojima, počinje izvoditi i prve akcije. Primjerice krajem kolovoza izvedena je diverzija na pruzi Kanfanar – Pula²⁰. Iako je počeo djelovati, istina, donekle organiziran, Okružni komitet Komunističke partije Hrvatske (KPH) za Istru nije bio spreman za dramatične rujanske događaje (kapitulacija Italije, početak Narodnoga ustanka, donošenje Pazinskih odluka...), što je vidljivo i prije negoli su oni počeli. D. Dukovski prenosi izvješće privremenoga partijskoga rukovodstva od 3. rujna 1943., u kojemu se navodi kako pokret prerasta njihove mogućnosti, a partijski se rukovoditelji gube u narodnoj masi koja im pristupa. Navodi se nedostatak kadra koji će voditi tu masu, koje je sve više.²¹ Jednako svjedočanstvo navodi i M. Mikolić iz pisma Lj. Drndića s datumom 31. kolovoza 1943.: "Mobilizacija poprima sve veće razmjere, pokret u Istri se širi i jedva držimo uzde, nismo je u stanju zaštititi (...)." ²²

Sve to ide u prilog anarhiji koja je zahvatila Istru nakon 8. rujna 1943., odnosno nakon kapitulacije Italije. Kao da to nije bilo dovoljno, cijela civilna upravna struktura također bježi, jer se uglavnom radilo o Talijanima s juga "čizme", doseljenima nakon 1918. ²³ Nakon nešto više od dvadeset godina terora narod se probudio i udario tada kada je fašizam bio najslabiji.

Vijest se o kapitulaciji talijanske vojske proširila munjevitom brzinom. Narod je zahvatilo oduševljenje te izbija spontana narodna pobuna, karakterističnija za srednji vijek nego za 20. st., "koja je uključila u jednakoj mjeri talijansku populaciju na obali²⁴, kao i slovensko-hrvatsku u unutrašnjosti".²⁵ Narod je krenuo u napade/juriše – naoružan ponekom lovačkom puškom i zemljoradničkim alatom, ali često i goloruk²⁶ – na karabinjerske stanice i

²⁰ Usp. Dukovski, D., *Rat i mir istarski*, str. 66.

²¹ Na i. mjestu.

²² Navedeno prema Mikolić, M., *Istra 1941 - 1947*, str. 83.

²³ Ottanelli, M., *La verità sulle foibe*, 2005., <http://www.democrazialegalita.it/foibe07febb05.htm>

²⁴ Talijanskom se populacijom ovdje smatraju starosjedioci Talijani, koji su živjeli u Istri prije priključenja 1918.

²⁵ Scotti, G., nav. dj.

²⁶ Mikolić, M., nav. dj., str. 92.

garnizone diljem Istre. Već 9. rujna 1943. predao se prvi garnizon u Lanišću²⁷, gdje je zarobljena veća količina oružja. Ljubo Drndić, i sam sudionik tih događaja, piše da je narod bio naoružan lopatama, grabljama, palicama i vilama. Kretao se u koloni iz Brgudca prema Lanišću, koju su predvodili naoružani partizani, a iza njih su išli doslovce svi – žene, starci, djeca, mladi ljudi svih godišta²⁸. Vojarna u Lanišću ubrzo je okružena te se na njoj zavijorila bijela zastava. Karabinjeri su pušteni kućama, a pukovnik i brigadir pridružili su se ustanicima – zapisao je Drndić u jednome izvješću.²⁹ U Lupoglavu je situacija bila nešto drugačija jer je garnizon bio veći, ali i zato jer su zapovjednik i nekoliko časnika bili tvrdokorni fašisti, koji su se svojim postupcima zamjerali tamošnjem pučanstvu. Ipak, nakon obećanja da će im životi biti pošteđeni, i oni su se predali. Iako je narod tražio smrtnu presudu, na javnome je okupljanju vodstvo objasnilo da nekolicina "jadnih fašista"³⁰ nije vrijedna gaženja danih obećanja i da je važnije održati riječ, s čim se naposljetku narod složio.³¹ Sljedećih se dana događa slično u ostalim gradovima. Garnizoni se predaju bez borbe, vojnici se ili pridružuju ustanicima ili su pušteni kućama, te se povlače razoružani prema Trstu. Jedna je od rijetkih iznimaka bila karabinjerska stanica u Višnjanu, gdje je došlo do manjega puškaranja, ali se i na njoj zavijorila bijela zastava te je tu Jure Šuran prvi put postavio jugoslavensku trobojnicu sa zvijezdom. Narod se, opijen tim pobjedama, zanio i precijenio svoje vojne mogućnosti. Na raskrižju kod Tićana došlo je do tragedije 11. rujna 1943., kada je ustanička vojska napala 194. njemačku pješачku pukovnicu potpomognutu tenkovima, koja se kretala iz Trsta prema Puli. Narod se suprotstavio "više srcem i hrabrošću nego naoružanjem i vojnim iskustvom"³². Rezultat je bio 60 mrtvih Nijemaca, ali i 84 mrtva ustanika. Treba navesti da su svi poginuli ustanici bili zarobljenici, koji su odmah strijeljani. Nigdje se ne navode gubitci tijekom same bitke, koja je navodno trajala tri sata, tako da je broj od 84 mrtva ustanika najvjerojatnije netočan. Slično se dogodilo dva dana kasnije kod Labina, gdje je poginulo 43 ustanika.³³ Treba spomenuti da je među njima bilo i bivših talijanskih vojnika koji su se pridružili ustanicima. Nakon tih dramatičnih događaja počinju uhićenja fašista, jer su upravo njih ustanici optuživali za kolaboracionizam s Nijemcima³⁴. Giacomo Scotti donosi izvješće Nikole Žica, tada djelatnika u Ministarstvu vanjskih poslova NDH-a – iz veljače 1944., u

²⁷ Dukovski, D., *Rat i mir istarski*, str. 67.

²⁸ Usp. Drndić, Lj., *Le armi e la libertà dell'Istria*, Edit, Rijeka, 1981., str. 367.

²⁹ Na. i. mj.

³⁰ Na. i. mj.

³¹ Na. i. mj.

³² Scotti, G., nav.dj.

³³ Buršić, H., nav. dj., str. 276.

³⁴ Dukovski, D., nav. dj., str. 66.

³⁴ Scotti, G., nav. dj.

kojemu, između ostaloga, stoji: "Na početku Talijanima nije učinjeno nikakva zla, ali se od 13. rujna stanje mijenja. Kada fašisti šalju kurire Nijemcima koji počinju napadati partizane, nastaje još veća averzija prema fašistima kao narodnim izdajicama. Puk i partizani počinju s uhićenjima i zatvaranjima, ali bez namjere likvidacije."³⁵ "Uzeti su samo najgori od najgorih fašista i ti su smrću kažnjeni za svoja djela"³⁶, ali je i "njih često spašavao hrvatski puk, pa i sam biskup porečko-pulski Raffaele Radossi"³⁷. Iako taj podatak dolazi iz ustaških izvora sklonih veličanju svega hrvatskoga, možemo mu vjerovati jer slično tvrdi i pukovnik Dino di Jovia, časnik talijanske vojske, u svojim memoarima. Za događaje je nakon 8. rujna zapisao: "Pobunjenici i slavensko stanovništvo pomagali su talijanskim vojnicima – pružajući im utočište, dajući im odjeću i upućujući na sigurne putove (...)." ³⁸

Ustanicima su se uz duže ili kraće pregovore predali svi gradovi osim Pule, Vodnjana, Trsta i Rijeke, gdje su se talijanski garnizoni predali Nijemcima, koji su stigli prije ustanikâ. Za razliku od ustanikâ Nijemci su talijanske vojnike uključivali u svoju vojsku, dok su oni koji su odbili (a većina je to učinila) poslani vlakovima u radne logore u Njemačkoj. Nijemci su odmah nakon predaje Pule 11. rujna 1943. počeli ukrcavati talijanske vojnike u vlakove za Njemačku. U noći su s 12. na 13. rujna 1943. jedan od tih vlakova napali ustanici te ubili ili zarobili njemačke stražare i oslobodili talijanske vojnike, koje su nakon toga pustili kućama.³⁹

Već je spomenuto da je ustanak nadišao komunistički pokret te je vladala anarhija, pa se ponegdje događalo da su fašisti preuzimali zapovjedništva mjesta i samoinicijativno naoružavali stanovništvo.⁴⁰ U razdoblju su Narodnoga ustanka donesene i povijesne Pazinske odluke o priključenju Istre Hrvatskoj odnosno Sloveniji⁴¹, kojima se također garantiraju sva prava talijanskoj nacionalnoj manjini.

Istra će ostati u ustaničkim rukama sve do njemačkoga napada početkom listopada 1943.

³⁵ Isto.

³⁶ Buršić, H., nav. dj., str. 42.

³⁷ Scotti, G., nav. dj.

³⁸ Usp. Fogar, G., *Le foibe: Istria, settembre–ottobre 1943.*, Patria Indipendente, br. 2, 2005., str. 20–26, www.anpi.it/patria_2005/02-05/10-26_FOIBE.pdf

³⁹ Drndić, Lj., nav. dj., str. 384.

⁴⁰ Dukovski, D., nav. dj., str. 60.

⁴¹ Sloveniji se priključio dio s većinskim slovenskim stanovništvom (Koparština), odnosno tzv. Slovensko primorje.

Tko su *infoibati*, a tko *infoibatori*? ⁴²

Svi se autori konzultirane literature slažu da fenomen fojbi iz razdoblja u rujnu 1943. nije bio planiran, nego je bio spontan, kao i ustanak. Već je prethodno navedeno da komunistički pokret nije imao sredstva, pa tako ni mogućnosti uspostaviti kontrolu, tim više jer je ustanak sve iznenadio i uhvatio ih nespремnima.

Nakon katastrofalnih poraza kod Labina i Tićana počinju uhićenja istaknutih fašista, u jednakoj mjeri Talijana i Hrvata, koje je narod smatrao krivima za smrt mnogih antifašista.⁴³ D. Dukovski smatra da su se uhićenja vršila prema već pripremljenim popisima⁴⁴, a M. Mikolić da se ona vrše isključivo na temelju dojave građana.⁴⁵ Tu se našlo i mnogo nedužnih ljudi, čija je jedina krivnja bila formalno članstvo u fašističkoj stranci ili položaj nižega činovnika.⁴⁶ Uhićenici su dovođeni u Pazin pred na brzinu ustrojen "narodni sud", a sude im odreda pravni laici, "diletanti ili/i polupismeni ljudi", koji često izriču smrtnu kaznu bez dokaza.⁴⁷ Treba spomenuti i da je oslobođeno dvadesetak fašista.⁴⁸ Unatoč tomu velik je broj fašista stradao⁴⁹ bez suđenja, jer im se jednostavno nije stiglo suditi. Glavni je razlog brza strijeljanja strah da se ne pridruže nadirućim Nijemcima (što su kasnije i učinili oni koji su se uspjeli pritajiti ili skloniti u Puli ili Trstu). Scotti navodi da je tu stradalo 200 ljudi. Potom navodi izjavu tajnika fašističke stranke u Istri, iz siječnja 1944., o 349 stradalih u fojbama, uglavnom fašista.⁵⁰ Isti se autor poziva i na djela Antuna Girona, koji tvrdi da su fašisti strijeljani tek nakon pomna isptivanja i kolektivnih suđenja, a tijela su im bačena u fojbe i napuštene rudnike boksita. S druge strane bilo je i pozitivnih primjera: stotinu je fašista iz Umaga, Kobra i Izole oslobođeno od Druge istarske brigade prije dolaska Nijemaca. U isto je vrijeme kod Pazina strijeljano nekoliko pripadnika Narodne stranke, pod optužbom da su iz osвете ubijali Talijane.⁵¹

⁴² Ili, drugim riječima, tko su žrtve, a tko krivci.

⁴³ Dukovski, D., nav. dj., str. 60.

⁴⁴ Isto, str. 148. Moguće je da tu autor misli na popise koji su nastali u Rovinju kada su grad preuzeli talijanski komunisti.

⁴⁵ Budući da oba autora ističu neočekivanost ustanka i nepripremljenost vojnoga i političkoga vodstva, skloniji sam Mikoliću.

⁴⁶ Usp. Dukovski, D., *Rat i mir istarski*, str 144.

⁴⁷ Isto, str. 147.

⁴⁸ Isto, str. 60.

⁴⁹ Dukovski navodi broj od oko 60 osoba, većinom crnokošuljaša. Dukovski, D., *Rat i mir istarski*.

⁵⁰ Scotti, G., nav. dj.

⁵¹ Na i. mj.

Zvonko Babić – Žulj, jedan od djelatnika Partizanskoga obavještajnoga centra (POC-a), navodi da je "borba protiv narodnih neprijatelja neuravnotežena", ponegdje radikalna⁵², ponegdje nedovoljna.⁵³

Predajom Poreča 14. rujna 1943. ustanička vojska ulazi u grad. Slijedeći ustaljenu praksu, i u Poreču su počela uhićenja istaknutih fašista, kako H. Buršić navodi: narodnih neprijatelja⁵⁴. Njih je 46 iz samoga grada bačeno u jame, a 26 iz okolnih mjesta.⁵⁵

Potvrdu tih događaja nalazimo u dnevniku talijanskoga odvjetnika Marrottija iz Pule, koji piše da je iz Poreča prema Pazinu odvedeno tridesetak Talijana, od kojih su neki ubijeni u Pazinu, a drugi odvedeni u nepoznatome smjeru.⁵⁶ Potvrda su njegovih navoda i mise koje je održao biskup Raffaele Radossi u Poreču, tijekom studenoga i prosinca 1943., za tridesetak Porečana izvađenih iz fojbi pokraj Tinjana i Labina.⁵⁷ Dukovski navodi da je među stradalima bilo veleposjednika i trgovaca – zelenaša; njihovi su dužnici navodno prepoznali priliku i optužili ih da su fašisti te se tako riješili obveze.⁵⁸ Fogar za veleposjednike navodi da su većinom bili Hrvati⁵⁹, dok Mikolić tvrdi da se "radilo o zagriženim fašistima ili pojedincima koji su gulili poneke seljake."⁶⁰ Stradanja fašista i pojedinih Talijana dovela su do daljnjih osveta fašista i tako se obnavljao krug smrti.

Najpoznatija žrtva osobne osvete na području Poreštine mlada je Norma Cosseto, kći istaknutoga fašista. Uhićena je 26. rujna 1943. i odvedena najprije u porečki zatvor, a nakon toga je s ostalim uhićenjima odvedena u Tinjan, gdje je mučena, ubijena i na koncu bačena u obližnju fojbu. Njezino je tijelo izvađeno 13. prosinca iste godine.⁶¹

Bilo je Porečana koji su čak i pretjerali s uhićenjima i obračunima, i to ne samo s fašistima nego i s Talijanima, pa se tako petnaest njih našlo u motovunskome zatvoru, a dao ih je zatvoriti Vinko Justinić, tadašnji zapovjednik Motovuna, oslobođen iz toga istoga zatvora prilikom predaje grada ustanicima. Nije samo zatvarao samovoljne borce, odnosno one koji su pravdu dijelili na svoju ruku, nego je štitio i njihove potencijalne žrtve, pa tako primjerice obitelj trgovca Giustinellija iz Livada.⁶² Ostalo je zapisano i to da su partizanske

⁵² Najbolje su očišćene Poreština i Labinština, gdje je fašistički teror bio najizraženiji.

⁵³ Mikolić, M., nav. dj., str. 99.

⁵⁴ Treba uzeti u obzir da je djelo pisano 1971., a tada su još svi drukčijega mišljenja bili narodni neprijatelji.

⁵⁵ Buršić, H., nav. dj., str. 276.

⁵⁶ Mikolić, M., nav. dj., str. 97.

⁵⁷ Dukovski, D., nav. dj., str.146.

⁵⁸ Isto, str. 62.

⁵⁹ Fogar, G., nav. dj.

⁶⁰ Mikolić, M., *Sine ira et studio*, 27. lipnja 2007., str. 9.

⁶¹ *Le Foibe – storia e storie*, <http://www.lefoibe.it/storie/cossetto.htm>.

⁶² Mikolić, M., *Istra 1941 – 1947.*, str. 98.

vlasti uhitile stanovitoga Oplanića i njegovu bandu, koja je pljačkala po selima sa zvijezdom na glavi, te su bili osuđeni na smrt.⁶³

Zbog straha talijansko stanovništvo počinje bježati prema Puli, Rijeci i Trstu. U Puli je čak osnovan odbor "Per profughi Siciliani"⁶⁴ (Za sicilijanske izbjeglice). Uglavnom su bježali Talijani doseljeni nakon 1918., koji su bili većinom s talijanskoga juga, kako navodi Marco Ottanelli u članku *La verità sulle foibe (Istina o fojbama)*.⁶⁵ Žerjavić navodi da ih se doselilo oko 44 000.⁶⁶ Talijani doseljeni nakon 1918. bili su u manjini, dok je većina ostala, prema tvrdnjama Fogara.⁶⁷

Pulski odvjetnik Marotti piše u svojem dnevniku da izbjeglice donose vijesti o ustanicima koji "uhićuju fašiste i pale kuće".⁶⁸

Strah je talijanskoga stanovništva bio opravdan. U Rovinju su talijanski komunisti osnovali Odbor javnoga spasa usmjeren protiv svih narodnih neprijatelja. Ubrzo su uslijedila najprije uhićenja, a zatim i smaknuća istaknutih talijanskih fašista u gradu, koja su prestala tek nakon dolaska ustanika i predstavnika komunističke vlasti predvođene Pinom Budicinom.⁶⁹ Dukovski navodi da je stradalo sedamdesetak ljudi.

Narodnooslobodilački pokret (NOP) bio je načelno protiv samovoljnih likvidacija te zahtijevao poštena suđenja⁷⁰, ali zbog nedostatka kadra i nemogućnosti provođenja vlasti cvjetala je anarhija, a tako i narodna osveta. Dukovski navodi priču izvjesnoga D. V., čiji je član obitelji jednoga dana samo odveden, ali ne od fašista ni od partizana. Sudbina mu je ostala nepoznata, a ubrzo se drugi član obitelji pridružio crnokošuljašima, željan osvete.⁷¹

Najpoznatiji je osvetnik i "sudac" Talijanima bio Mate Štamberga (Matteo Stamberga). Njemu su fašisti ubili više članova obitelji, zbog čega je na vlastitu inicijativu započeo obračun sa svim Talijanima. Ubijen je u njemačkoj zasjedi, ali da to nisu učinili Nijemci, najvjerojatnije bi ga ubili članovi NOP-a jer je previše naštetio pokretu.⁷² Talijanski izvori daju više podataka o Štambergi. Tako Scotti navodi da je on prvi koji je počeo bacati ljude u fojbe. Sa svojim pomagačima skupljao bi ljude na Labinštini, uglavnom svoje poznanike Talijane, među njima i odvjetnika Pietra Milevoja, člana fašističke stranke, pod

⁶³ Mikolić, M., *Sine ira et studio*, 27. lipnja 2007., str. 9.

⁶⁴ V. Mikolić, M., *Istra 1941 – 1947.*, str. 100.

⁶⁵ Ottanelli, M., nav. dj.

⁶⁶ Žerjavić, V., nav. dj., str. 152–153.

⁶⁷ Fogar, G., nav. dj.

⁶⁸ Navedeno prema Mikolić, M., nav. dj., str. 100.

⁶⁹ Dukovski, D., nav. dj., str. 68, 146.

⁷⁰ Po Fogaru, u tome je bio najglasniji Joakim Rakovac.

⁷¹ Dukovski, D., nav. dj., str. 144.

⁷² Na i. mj.

optužbom za kolaboracionizam, sadašnji i budući. Navode se i točne okolnosti Štambergove smrti: stradao je u dimnjaku kuće u kojoj se skrivao od Nijemaca.

Štambergi se pripisuje krivnja i za smrt Giacomina Macillisa, jednoga od vođa Labinske republike, čije je tijelo bačeno u fojbu kod Galizane. Da paradoks bude veći, u toj je fojbi završio još jedan istaknuti komunist – Lelio Zustavich, vođa talijanskih komunista u Labinu, kriv samo za neslaganje s KPH-om, ali njegova je smrt vezana za događaje u svibnju i lipnju 1945.⁷³

M. Mikolić donosi svjedočanstvo jednoga od infojbatora, koji kaže da mu je bilo rečeno da su svi bili "fašistički zlotvori" i da su ubijani ubadanjem bajunetama, te da je jednom prilikom gotovo završio sa žrtvom u jami jer nije na vrijeme izvukao bajunetu.⁷⁴

U novinama je *La voce del popolo* objavljeno nekoliko svjedočanstava vezanih uz fojbe. Starica koja je željela ostati anonimna ispričala je o već spomenutome Štambergi, ali i o još jednome infojbatoru s prostora Labinštine – Mati Škopcu (Scopazziju). Tvrdi da je Škopac njezin bivši muž i kako je često govorio da ni sam ne zna koliko je bacio ljudi u fojbu. Jedna je od njegovih žrtava bila Ema iz Plomina, čijega se prezimena dotična nije mogla sjetiti. Bila je oženjena za Talijana imenom Napoli, osumnjičena za kolaboracionizam: "Mate ih je samo pokupio kamionom i nestali su. Vjerojatno su završili u fojbi."⁷⁵ Još je jedna žrtva istoga krvnika i Geroneffa Casalezza. Jedina je njegova krivnja bilo vjenčanje s bivšom zaručnicom Viktora (Vittoria) Škopca, Matinog brata. Casalezza su uhvatili i bacili u fojbu u okolici Rijeke. Treća priču koju nam donosi Škopčeva bivša žena ona je o obitelji Faraguna, koja je također postala žrtvom zavisti i mržnje te zbog toga završila u fojbi. Krivce za taj put ne vidi u Škopcu, nego u obitelji Kos iz obližnjega sela Ripende. Peteročlana obitelj uhićena je pod optužbom za kolaboracionizam jer je kći bila oženjena za Nijemca. Ubrzo nakon uhićenja cijela je obitelj ubijena i bačena u fojbu kod Smokvice.⁷⁶

⁷³ Scotti, G., nav. dj.

⁷⁴ Mikolić, M., *Sine ira et studio*, str. 9.

⁷⁵ Marchig, L., *Vendette personali, non ideali*, *La voce del Popolo*, 3. 8. 1990., str. 3.

⁷⁶ Na i. mj.

Kraj anarhije u Istri i dolazak Nijemaca

Prva su saznanja o fojbama objavljena neposredno nakon rujanskih događaja, odnosno kapitulacije Italije, predaje garnizona ustanicima i dolaska Nijemaca. Njemačka vlast počinje s ekshumacijom tijela iz kraških jama 21. listopada 1943. i nastavlja sve do veljače 1944. Glavnu su ulogu imali pulski vatrogasci pod zapovjedništvom Arnolda Harznaricha. Do danas je ostalo sačuvano izvješće Harznaricha: "neke fojbe su prazne, u drugim ima životinjskih ostataka, dok u nekima ima osoba nestalih u vrijeme rujanskih dana."⁷⁷ Izvađena su 203 tijela, ali sam Harznarich procjenjuje da bi ih, na temelju popisa nestalih, moglo biti između 460 i 500. Dalje navodi da je neke žrtve bilo nemoguće izvući zbog tehničkih problema⁷⁸, primjerice one iz fojbi kod Barbana i Lupoglava, dok su u potpunosti izvađena tijela iz fojbi u Vinežu (Vines) te ona kraj Barbana, Kaštelira i Šurana. Fogar navodi da je izvađeno i dvadesetak Nijemaca.⁷⁹ Vatrogasci su iz fojbi u Terliju izvukli 55 tijela, a među njima su se nalazila i tijela triju sestara Radetić (Radecchi), Hrvatica ubijenih 1. listopada 1943.⁸⁰ Njihovu smrt spominje Zvonko Babić u svojem izvješću, a ona pokazuje da fojbe nisu isključivo talijanske nego multinacionalne.

Kaotično je stanje potrajalo sve do njemačke ofanzive, u noći s prvoga na drugi listopada 1943. Po Hitlerovoj je naredbi od 22. rujna 1943. Istru trebalo pacificirati. Za to su korištene elitne SS divizije, potpomognute fašistima iz Pule, Rijeke i Trsta. U operaciji kodnoga imena *Wolkenbruch* (Prolom oblaka) ili Rommelovoj ofanzivi, gdje je sudjelovalo 50 000 vojnika⁸¹, Dukovski navodi da je ubijeno oko 2 500 ljudi, a uhićeno oko 1 200⁸², dok Scotti spominje izvješće iz 7. listopada 1943., gdje se govori o 3 700 "mrtvih bandita" i 4 500 zarobljenih, uključujući talijanske vojnike i časnike.⁸³

Kao treći se izvor za broj poginulih i zarobljenih boraca tijekom ofanzive navodi pismo biskupa Santinija papi Piu XII., u kojemu biskup, između ostaloga, piše: "Nijemci su prošli ognjem i mačem kroz Istru pritom ubivši 3 760 partizana, a zarobivši 4 900."⁸⁴

⁷⁷ Navedeno prema Scotti, G., nav. dj.

⁷⁸ Pod tehničkim se problemima misli na nepristupačan teren, nemogućnost pristupa teškoj mehanizaciji, premale ulaze u same fojbe i sl.

⁷⁹ Fogar, G., nav. dj.

⁸⁰ Scotti, G., nav. dj.

⁸¹ Hubatsch, W., *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht*, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt na Majni, 1963.

⁸² Usp. Dukovski, D., *Hrvatska područja u III. Reichu*, Rijeka, g. 10, sv. 2, 2005., str. 271.

⁸³ Scotti, G., nav. dj.

⁸⁴ Navedeno prema Grah, I., *Istarska crkva u ratnom vihoru*, IKD "Juraj Dobrila", Pazin, 1998., str. 21.

Ustaničke su se postrojbe povlačile prema Ćićariji nastojeći se izvući iz Istre prema Gorskome kotaru, ali uglavnom su razbijene u Žejanskoj šumi⁸⁵, području gdje se nalazi nekoliko fojbi u kojima se pretežito nalaze tijela talijanskih vojnika i časnika. Tijekom mojega je razgovora s njim o problematici fojbi Petar Strčić iznio jednu zanimljivu tezu. Nakon kapitulacije Italije skladišta talijanske vojske dolaze u ruke ustanika, u kojima su se, osim mnogo ratnoga materijala, nalazile i uniforme talijanske vojske, koje su – u nedostatku partizanskih – počeli koristiti i ustanici. Zbog raspadanja tijela u fojbama tijekom godina ostali su samo metalni dijelovi uniforma, primjerice kopče, pa se lako može zaključiti da su to bili talijanski vojnici. No ako su ustanici koristili talijanske uniforme, slijedi da u fojbama na Ćićariji mogu biti ustanici koje su zarobili pa potom strijeljali Nijemci tijekom bitke u Žejanskoj šumi. Ćićarija nije jedino mjesto pojave ustanika u talijanskim uniformama, nego se to događalo po cijeloj Istri. Kao potvrda može poslužiti Kostićeva tvrdnja da se talijanski fašistički vojnici odijevaju u civilnu odjeću⁸⁶. I Drndić piše da talijanski vojnici i časnici nakon predaje Pazina odlaze u civilnoj odjeći prema Trstu i zapadnoj obali Istre⁸⁷. Ako su postojali takvi slučajevi, nema razloga da ne bude i obratnih, odnosno da su ustanici oblačili talijanske uniforme. U nastavku teksta Kostić navodi podatak o zarobljavanju 700 talijanskih fašističkih vojnika, a kojima se ne zna sudbina, pa je lako moguće da su i oni završili u fojbama, iako je u to teško povjerovati jer bi bilo u suprotnosti s ustaljenom praksom razoružavanja i puštanja vojnika.⁸⁸

Kao daljnju potvrdu teze o ustanicima u talijanskim uniformama navodim susret biskupa Santinija s većom skupinom uniformiranih ustanika⁸⁹, koju je opisao u pismu papi. Susret se dogodio 22. rujna 1943. u Gologorici⁹⁰. Nažalost, ne spominje kakve su i čije uniforme ustanici nosili, ali može se pretpostaviti da se radi o talijanskim, jer lokalni narodnooslobodilački odbori nisu imali mogućnosti kontrolirati ustanike, a kamoli ih opskrbljivati uniformama!

Tim se primjerom želi ukazati na mogućnost da su se Nijemci vrlo lako prilagodili lokalnim običajima odlaganjem mrtvih tijela neprijatelja u fojbe. Ćićarija nije jedini primjer njemačkoga "korištenja" fojbi. U Pazinsku jamu bačeno je nekoliko živih ljudi.⁹¹ Nakon pacifikacije i smirivanja stanja u Istri komunistički pokret počinje obnavljati svoje djelovanje.

⁸⁵ Drndić, Lj., nav. dj., str. 402.

⁸⁶ Kostić, U., *Oslobođenje Istre, Slovenačkog primorja i Trsta*, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1978., str. 387.

⁸⁷ Drndić, Lj., nav. dj., str. 384.

⁸⁸ Kostić govori o "talijanskim fašističkim vojnicima", no treba uzeti u obzir da je njegovo djelo izdano 1978., kada su još uvijek svi talijanski vojnici bili smatrani fašističkima, a svi njemački nacističkima.

⁸⁹ U pismu ih naziva partizanima.

⁹⁰ Grah, I., nav. dj., str. 22.

⁹¹ Mikolić, M., *Sine ira et Studio*, 27. lipnja 2007., str. 9.

U studenome 1943. u Brgudcu je održana prva sjednica Narodnooslobodilačkoga pokreta u Istri, na kojoj Pino Budicin traži kažnjavanje krivaca za fojbe. Njegova je molba zanemarena jer je smatrano važnijim osloboditi Istru od Nijemaca, za što je bio potreban svaki raspoloživi borac. Istaknuti talijanski komunist odgovorio mu je: "Pustimo sada to, vrijeme je za obranu od Nijemaca."⁹²

Tijekom 1944. i 1945. poginuli su gotovo svi vođe istarskoga narodnoga ustanka (Joža Šuran, Joakim Rakovac, Pino Budicin...) i na njihovo mjesto dolaze ljudi iz Hrvatske koji nisu bili upoznati s fojbama. Smrću starih i dolaskom novih vođa nestaje politička volja za otkrivanje krivaca za smrti nevinih, odnosno onih koji su dijelili "pravdu" na svoju ruku.

Zaključak

Fojbe su danas osim povijesnoga postale i politički problem, ali to je problem na relaciji Ljubljana – Zagreb – Rim, potaknut skupovima ezula⁹³ i iredentista⁹⁴ u Trstu. Upravo su ti krugovi najzaslužniji za stvaranje mita o fojbama kao o organiziranu i planiranu zločinu protiv talijanskoga stanovništva, često pretvarajući slučajne žrtve u junačke mučenike za koje su odgovorni "slavocomunisti", "bande titine" ili samo "banditi titini/comunisti" potaknuti krvoločnom slavenskom mržnjom, dok je situacija često bila upravo suprotna: ustanici su čak spašavali talijanske vojnike iz njemačkoga zarobljeništva. Ne može se govoriti ni o Titovim banditima (partizanima), jer tada nije bilo partizana. U vrijeme je Narodnoga ustanka postojalo vrlo slabo organizirano komunističko vodstvo, koje nije bilo u stanju kontrolirati velika područja, pa čak je i sam Tito, na Churchillov upit o tome ima li jedinice u Istri, odgovorio: "Da, držali smo jedno vrijeme Sušak", a Istru ni bilo koje mjesto u njoj uopće ne spominje. Dalje navodi da bi u slučaju savezničkoga iskrcavanja u Istri jedinice iz Hrvatske i Slovenije mogle surađivati.⁹⁵ Iz toga je vidljivo da Tito pobunjene Istrane ne smatra svojim partizanima, stoga nije točna tvrdnja da se radi o "Titovim banditima" i "slavenskim komunistima". Ustanak je u Istri bio samoinicijativan, bez ikakvih vanjskih utjecaja ili upletanja. Narodu je bilo dosta fašizma te je, kada je on bio najslabiji, krenuo po slobodu, ali u nekim slučajevima i osvetu. Berto Črnja jednom je prilikom zapisao: "Val narodne osvete

⁹² Scotti, G., nav. dj.

⁹³ Ezulima se nazivaju Talijani iz Istre koji su pobjegli, odnosno bili prisiljeni otići iz Istre u prvim godinama poraća.

⁹⁴ Iredentisti su simpatizeri/pripadnici pokreta "Italia irredenta" (neoslobođena Italija), nastala u drugoj polovici 19. st., kojemu je cilj pripojiti Italiji sva područja gdje žive Talijani, a nalaze se izvan granica matice zemlje. Jedno je od tih područja Istra.

⁹⁵ Usp. Biber, D., *Tito – Churchill: Strogo tajno*, Arhiv Jugoslavije – Globus, Beograd – Zagreb, 1981., str. 275.

zna biti žestok, često nepravedan. Poput požara redom sažiže sve, nikoga ne štedi. Jao onome tko mu se nađe na putu." ⁹⁶

⁹⁶ Mikolić, M., *Sine ira et studio*, 27. lipnja 2007., str. 9.

Literatura

1. Bertoša, Slaven, *Život i smrt u Puli: Starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća*, Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pazin, 2002.
2. Biber, Dušan, *Tito – Churchill: Strogo tajno*, Arhiv Jugoslavije – Globus, Beograd – Zagreb, 1981.
3. Buršić, Herman, *Narod Poreštine u borbi za slobodu i sjedinjenje sa maticom Hrvatskom 1918 – 1943*, Zbornik Poreštine, br. 2, Poreč, 1971., str. 263–281
4. Buršić, Herman, *Istarska partizanska štampa*, Istarska naklada i dr., Pula i dr., 1981.
5. Buvoli, Andrea, *Il fascismo nella Venezia Giulia e la persecuzione antislava*, Patria Indipendente, br. 2, 2005., str. 11–19, www.anpi.it/patria_2005/02-05/10-26_FOIBE.pdf
6. Drndić, Ljubo, *Le armi e la libertà dell' Istria*, Edit, Rijeka, 1981.
7. Drndić, Ljubo, *Svjedočanstvo o Istri u vrijeme donošenja Pazinskih odluka*, Zbornik radova Talijanska uprava na hrvatskom području i egzodus Hrvata (1918.–1943.), Zagreb, 2001., str. 791–796
8. Dukovski, Darko, *Rat i mir istarski: Model povijesne prijelomnice (1943.–1955.)*, C.A.S.H., Pula, 2001.
9. Dukovski, Darko, *Fašizam u Istri: 1918. – 1943.*, C.A.S.H., Pula, 1998.
10. Dukovski, Darko, *Hrvatska područja u III. Reichu*, Rijeka, g. 10, sv. 2, 2005., str. 269–283
11. Fogar, Galiano, *Le foibe: Istria, settembre–ottobre 1943*, Patria Indipendente, br. 2, 2005., str. 20–26, www.anpi.it/patria_2005/02-05/10-26_FOIBE.pdf
12. Grah, Ivan, *Istarska crkva u ratnom vihoru*, IKD "Juraj Dobrila", Pazin, 1998.
13. Hubatsch, Walter, *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht*, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt na Majni, 1963.
14. Kostić, Uroš, *Oslobođenje Istre, Slovenačkog primorja i Trsta*, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1978.
15. Marchig, Laura, *Vendette personali, non ideali*, La voce del Popolo, 3. 8. 1990., str. 3.
16. Mikolić, Mario, *Istra 1941 – 1947.*, Barbat, Zagreb, 2003.
17. Mikolić, Mario, *Oružani otpor talijanskoj vladavini u Istri rujna 1943. godine*, Zbornik radova Talijanska uprava na hrvatskom području i egzodus Hrvata (1918.–1943.), Zagreb, 2001., str. 693–710
18. Mikolić, Mario, *Sine ira et studio: Nepristrano o hrvatsko-talijanskim odnosima – od antifašizma do državnosti*, Glas Istre, 20. 6.– 1. 7. 2007.

19. Ottanelli, Marco, *La verità sulle foibe*, 2005., <http://www.democrazialegalita.it/foibe07febb05.htm>
20. Scotti, Giacomo, *Foibe e Fobie*, 2006., <http://cronologia.leonardo.it/mondo38v.htm>
21. Žerjavić, Vladimir, *Koliko je osoba iselilo iz područja pripojenih Hrvatskoj i Sloveniji nakon kapitulacije Italije i Drugog svjetskog rata*, Časopis za suvremenu povijest, god. 29, br. 1, Zagreb, 1997., str. 147–153
22. *Foibe: tombe senza nomi e senza fiori dove regna il silenzio dei vivi e il silenzio dei morti...*, 2007., <http://digilander.libero.it/lefoibe/indexx.htm>
23. *Le Foibe e la questione di Trieste*, <http://www.romacivica.net/anpiroma/DOSSIER/Dossier1a8.htm>
24. *Le Foibe – storia e storie*, <http://www.lefoibe.it/storie/cossetto.htm>

Bojan Horvat: The foibas in the eyes of historians, not politicians (summary)

This article is about the foibas in the area of Istria and Friuli-Venezia Giulia which, after World War II, came under the temporary or permanent governance of the newly formed Yugoslav state. The problem is exceptionally suitable for politics and political manipulation, so there are at least two opposing views, which are liable to come to inaccurate conclusions and different interpretations of the same sources. The greatest area of conflict is the number and the social status of the victims who were killed in the foibas. In this paper I try to bring forward certain facts about those events which are not a political pamphlet, but are objective results of historians' research. These objective results are obtained through the analysis of the present results of Croatian and Italian historiography, written sources and authentic testimonies of participants.

Bojan Horvat: Fojba-Schluchten in den Augen der Geschichtler, nicht der Politiker (Zusammenfassung)

In dieser Arbeit befasst sich der Autor mit den Fojba-Schluchten, die sich in den Teilen des Königreichs Italien befanden und welche nach dem Zweiten Weltkrieg unter die vorläufige Verwaltung des neuen jugoslawischen Staates kamen. Es handelt sich hier um das Gebiet von Istrien und Julisch Venetien. Dieses Problem eignet sich besonders gut für die Politisierung und für die politische Manipulation, somit gibt es wenigstens zwei entgegengesetzte Meinungen über die Problematik der Fojba-Schluchten. Der größte Stein des Anstoßes ist die Zahl der Opfer, die in den Fojba-Schluchten ums Leben kamen, aber auch ihre gesellschaftliche Lage und ihr gesellschaftlicher Status. In dieser Arbeit versucht der Autor bestimmte Tatsachen über die Ereignisse wiederzugeben, welche Repräsentationen objektiver Forschungsergebnisse der Geschichtler sind, jedoch kein politisches Pamphlet. Objektive Resultate kann man aufgrund der Analyse bisheriger Resultate der kroatischen und italienischen Historiografie, der geschriebenen Quellen und der authentischen Zeugnisse der Teilnehmer, bekommen.

Bojan Horvat: Foibe dall' angolo storico, ma non politico (riassunto)

In questo articolo si parla del problema delle foibe nelle parti del regno d' Italia che dopo la seconda guerra mondiale sono diventati parte del nuovo stato della Jugoslavia. Si tratta della regione dell' Istria. Questo problema viene facilmente politicizzato e manipolato, e così su questo problema esistono al minimo due opinioni totalmente opposte. Il più grande problema è quello del numero delle vittime infoibate, come anche lo stato sociale e la loro posizione nella società. Nell' articolo l' autore cerca di presentare certi fatti sugli avvenimenti che rappresentano risultati obiettivi della ricerca storica, e non un deplian politico. Gli obiettivi risultati possono essere ottenuti analizzando i risultati della storiografia croata ed italiana, le fonti scritte e le testimonianze autentiche dei partecipanti.

Bojan Horvat: Les fojbe dans les yeux des historiens, pas les politiques (résumé)

Cet article traite les fojbe dans les parties du Royaume d'Italie qui deviennent partie du territoire de l'état nouvelle yougoslave après la Seconde Guerre mondiale. Il s'agit du territoire de l'Istrie et de la Vénétie Julienne. Ce problème est extrêmement convenable pour la politisation et la manipulation politique et il existe au moins deux points de vue complètement opposés, enclins aux conclusions inexactes et aux interprétations différentes de mêmes sources. Le plus grand problème est le nombre des victimes des fojbe et aussi leur état social. Dans l'article on essaie de présenter les faits spécifiques des événements qui représentent les résultats objectifs des recherches des historiens, pas un pamphlet politique. Les résultats objectifs peuvent être fondés sur l'analyse des résultats actuels de l'historiographie croate et italienne, la documentation et les témoignages authentiques.